

Dr. DSUPIN BORBÁLA

A játékkutatás története

1. A játék

A játékosság, a játszadozás és minden olyan szó (alakítás, játék, produkció, szereplés, gyermekjáték, játékszer, játszadozás, játszás, stb.), amely evvel a fogalommal rokonságban áll, tömören kifejezhető. Igen eltérő, sokrétű tevékenységet feltételez, amelynek azonban mindnek közös gyökere van. Olyan egyéni tevékenységi forma, amely végső soron a pszichikus funkciók összehangolását szolgálja (az eredményességre törekvés kényszere nélkül), s az egyik legfontosabb örömforrás a gyermek számára. A játék tehát nem csak egy önálló tevékenységi forma, hanem mindegyik nevelő-fejlesztő tevékenység része.

Ebből is kitűnik, hogy a játékot a felnőttek a legtöbb esetben a gyermeki lét nagyon fontos megnyilvánulásának gondolják, ugyanakkor a felnőtt kort elérve kissé megmosolyogni valónak tartják, s a „nagykorúság” viselése mellett elnéző, megbocsátó pillantással szemlélik. Pedig a játék, a játékosság olyan fontos eleme az emberi létnek, hogy a fejlődés során az eltérő játékossági formák adnak olyan felkészítést az elkövetkezendő élethelyzetek megoldására, amelyek kikerülhetetlenek és mindenképpen megoldást csikarnak ki belőlünk. A megoldások helyessége pedig nagyban függ a kialakult készségektől: sztereotip vagy eltérő lehetőségeket kínálva a válaszra, pedig ettől nagyon is sok függ. Például, mint az élhetőség, a jólét helyett a jól lét, illetve a maradandó pozitív életminőség kialakításának igénye, amely nem nélkülözhető egyik társadalmi viszonylatban sem. A pedagógia a gyermeki játékot a következőképpen foglalja össze:

„A kisgyerek a külvilágból és a saját belső világából származó tagolatlan benyomásait játékcselekvéseivel tagolja. A gyermeki játék kiemelt jelentőségű tájékozódó tevékenység, a gyermek legfontosabb tevékenységrendszere, fejlődésének kulcsa.”¹

A hétköznapi szóhasználatban a gyermekek időtöltésül, szórakozásképpen végzett szabad tevékenysége, valamint a tanulás első megjelenési formája. Lényege, a valóságnak a

¹ Pedagógiai Lexikon II. 1997. 136.p.

tükrözése. A játékban nem teljesítményre törekszik a gyermek, hanem maga a tevékenység folyamata köti le az érdeklődését. Számára ez valóság, mégpedig sokkal érdekesebb valóság, mint az, amely őt körülveszi. A gyermek a játékban él, s ennek az életnek a nyomai mélyebben megmaradnak benne, mint a valóságos életé. Alkalmat ad nemcsak az új készségek, szokások, erkölcsi tulajdonságok elsajátítására, hanem kapcsolatok kialakítására is. A gyermek számára örömforrás, fegyelmező erővel bír, növeli a közösségi érzést, fokozza az alkalmazkodó készséget, és háttérbe szorítja az önzést és az egoizmust. Mindezeket tudva a játék léte és fontossága nem lehet kérdéses senki számára.

2. A játék helye a kutatások tükrében

Már az eddigiekben is láthattuk a játék szerepét a gyermekek életében, s a felnőttek viszonyát a játékhoz. A játékról sok elmélet született, elsősorban a filozófia, pedagógia, pszichológia, stb., de más tudományok körében is. Az első írásos emlékek a játékra vonatkozóan a filozófusok gondolati rendszereinek a részeként lelhető fel. A görögök voltak az elsők, akiknek filozófiai műveiben a játék is helyet kap.

Platónt kell elsődlegesen megemlítenünk, aki nem csak az egyes életszakaszok játékaról ír, hanem saját kortársaival és a mindennapi gyakorlattal szemben már állami szabályozást is sürget a játék rangjának elismerése érdekében. Gondolatai szerint: *„A három-, négy-, öt- és hatéves gyermek lelületének még szüksége van játékra.(...) Azt állítom, hogy az összes államban² általános tudatlanság uralkodik azt illetőleg, hogy mennyire döntő fontosságú a játékok kérdése a törvényhozás szempontjából, mert ettől függ, hogy maradandók-e a törvények vagy sem. Az ifjúság játékaiban végbemenő változások valójában játék számba mennek, akik az újítás rabjai, okvetlenül más emberré is válnak, mint az előző gyermekek.”³*

Arisztotelész is kiemeli a játék jelentőségét a felnőtt tevékenységek előkészítésében, amivel megelőzhetjük a lustaságot és a tunyaságot.⁴ Tehát már a görög gondolkodók érdeme, hogy a játékot a gyermeki szükséglet kielégítésének tekintették, javasolták a játék állami rangra emelését, az életre való felkészítés fontos eszközének fogták fel, s ők utaltak először az egyéni és az életkori különbségek figyelembevételének fontosságára.

² a görög városállamokban

³ Platón, 1984.793-794. p

⁴ Arisztoteles, 1984.

Külön említést kell tenni Augustinus Aureliusról, más néven **Szent Ágoston**ról, a korai kereszténység első kiemelkedő bölcselejtől, aki utal rá, hogy „...a játék elveszi az időt a tanulástól és a komoly munkától. Olyan erős a gyermekben a játékvonzalom, hogy a kőpad, az acélkarmok és egyéb hasonló szerszámok elszenvedése ellenére is csalogatta őket a játék gyönyörűsége.”⁵

A folyamatosságot a játékok történetében Pieter **Brughal** (1525-1569), német-alföldi festő is példázza, aki 84 gyermeki időtöltést festett meg. „A képek hiteles részletességgel ábrázolják a múltat: a népszokásokat és az ezeket utánzó gyermekjátékokat.(...) E képek is igazolják, hogy az emberiség a gyermeki játékokban őrizte meg leginkább ősi szokásait.”⁶ A képeken babázás, szembekötösdi, bakugrás, nyilazás, csörgözés látható.

Sokat változott a gyermekek megítélése a századok folyamán. A „gyermekkép” változásait több tényező is befolyásolta: a demográfia alakulása, a vallási felfogás,⁷ a szociális helyzet, a gyermekek létszáma.

A pedagógia újkori történetében Johannes Amos **Comenius** (1592-1670) pedagógiai rendszerében komoly szerepet kap az első 6 év. Ezt a kort olyan életszakasznak tartja, amely döntően kihat a további évekre. A játékra vonatkozó nézetei szerint: tevékenységi vágyának kielégítésében nem szabad korlátozni a gyermeket, hanem inkább módot kell adnunk arra, hogy állandóan tevékenykedjen, segítenünk kell rajta, hogy ésszel tegyen mindent, s minden cselekvésből mintát kell adnunk.⁸

Jean-Jacques **Rousseau** (1712-1778) nevelési rendszerének is része volt a játék. Nagy hatással voltak korára cikkeiben megnyilvánult gondolatai, valamint a következő évszázadok reformtörekvéseire. Több munkájában is hangoztatta a kisgyermekkor jelentőségét az emberré válás folyamatában, s több összefüggésben is utal a játék jelentőségére.⁹

Friedrich **Fröbel** (1782-1852) volt az első pedagógus, aki részletesen foglalkozott a játék nevelési és módszertani kérdéseivel. A játék alapjának a cselekvés vágyát tekintette. Gondolatai szerint a rendszeres gyakorlás után a cselekvésvágy alkotóvágygá fejlődik, s ez a folyamat a kisgyermekkorban a játék hatására indul meg.¹⁰ Fröbelnek a játékkal kapcsolatos pedagógiai nézetei – főleg merevségük miatt – sok vitára adtak alkalmat. Már a XIX. század

⁵ Augustinus, 1982. 36-37. p.

⁶ Vajda-Pukánszky, 1998. 47-48. p.

⁷ A korai kereszténység idején az eredeti bűnnel született felfogás nehezítette meg a gyermekek életét.

⁸ Kisdidaktika XIV.évf. 157-158. p.

⁹ Rousseau, 1957. 71. p.

¹⁰ Fröbel, 1928. 27. p.

végén és a XX. század elején jelentkező reformpedagógiák is jelentősen gazdagították a játék szerepével összefüggő elgondolásokat. (Lásd I. fejezet Montessori-, Waldorf-, Freinet-pedagógiák)

A játék pedagógiai jelentőségét hazánkban is igen korán felismerték. A játékkal foglalkozó szakemberek közül kiemelkedik:

Brunszvik Teréz (1775-1861) az első magyar óvoda megalapítója. Az 1828-ban megnyitott magyarországi kisdedóvó intézet Közép-Európában az első ilyen típusú intézmény volt, melynek megnyitásához az ő kiterjedt külföldi kapcsolata is hozzájárult.

Wargha István¹¹ (1808-1876) az óvóképzés megalapítója és az intézet igazgatója. Felismerve a gyermek gondolkodásának cselekvésbe ágyazott voltát és konkrét szemlélethez kötöttségét, az eltérő módszerek kidolgozását szorgalmazta. *„Minden sérelemtől a kivétel módja ment meg.”*¹² Az óvodás gyermek gondolkodásának jellemzőit még Piaget előtt felismerte. A tevékenység által történő személyiségfejlesztés gondolatát fedezhetjük fel gondolataiban: *„Ismereteket a kisgyermekkel – szoros értelemben szólva – közölni nem lehet. Lehet azokat másnak elébe tenniünk, elébe terjeszteniünk, de annak magának öncselekvőségével kell ezeket hatalmába szednie, s szellemével elsajátítania. Amit az ember nem öncselekvőségével tett sajátjává azzal nem bír, az nem az övé.”*¹³

Ney Ferenc¹⁴ (1814-1899) a Magyar Nevelési Társaság elnöke. Azon túl, hogy az óvodát a köznevelés szerves részének tekintette, felismerte a kisgyermek nevelésének fő színterét, a játékot. *„A játék nem cél, csak eszköz, s úgy intéztetik, hogy a gyermeket foglalkoztassa, s tehetségeit fejlessze.”*¹⁵

Peress Sándor¹⁶ (1863-1907) a Kisdednevelés című folyóirat szerkesztője, valamint szakkönyve, a „Magyar Kisdedóvó” az 1900-as Párizsi Világkiállításon díjat nyert.

Exner Leó¹⁷ (1863-1935) az óvóképző tanára, a gyermektanulmányi mozgalom óvodai nevelés területén elért eredményeit foglalta szintézisbe, az 1913-ban megjelent

¹¹ Wargha István: Terv a Kisdedóvó intézetek terjesztése iránt a két magyar hazában. Pest. Landerer és Heckenas. 1943.

¹² Wargha, 1843. 151.p.

¹³ U.a. 10. p.

¹⁴ Ney Ferenc: Kisdedóvó-képzési éveimről. Kisdednevelés, 1882.35. p.

¹⁵ Ney, 1846. 9. p.

¹⁶ Peress Sándor: Magyar kisdedóvó. Budapest. Lampert Róbert és Fiai Kiadó, 1896.

¹⁷ Exner Leó óvónőképző-intézeti tanár, tankönyvíró,zeneszerző. A magyar kisdednevelés egyik legjelentősebb alakja. A nagysikerű „GYERMEKFOGLALKOZTATÓ” összeállítója. Pósa Lajos számos gyermekversét zenésítette meg. Az 1900. április 15.-i szegedi Pósa-

„Gyermekfoglalkoztató” című művében. Központi szerepet kap nála a játék és a munkaszerű foglalkozás. Szerinte a gyermeknek „ragyogó világ, zajos, mozgalmas élet kell, hogy teleszedje magát azok által nyújtott benyomásokkal (...), értelmesedjék.”¹⁸

Nagy László¹⁹ (1857-1931) a gyermektanulmányi irányzat legrangosabb hazai teoretikusa, a Gyermektanulmányi Múzeum létrehozója.

Bardócz Pál²⁰ és **Stelly Gizella**²¹ pedagógusok pedig az óvodaügy és a gyermekek játékának védelmében szólaltak fel a két világháború között.

Az ókortól – a középkoron át – a máig megmutatkozó kontinuitás is bizonyítja a játék erejét a gyermekkorban. Minden társadalmi kor gyermekének lételeme volt – és az is marad – a játék, még ha a feltételek nem is voltak mindig azonosak.

A sokféle játékelmélet után Jean **Piaget** teremtette meg a játék egységes pszichológiai elméletét. Gondolatrendszerében a játéknak egységes funkciója van a fejlődés menetében: terméke és eszköze az értelmi fejlődésnek, gyakorlórendszere a mozgásnak, a szocializációnak.²² Ennek megfelelően a fő játéktípusai az érzékszervi mozgásos gyakorlójáték, a szimbolikus játék, a konstrukciós- és társasjáték. A szimbolikus játéknak két szakaszát különbözteti meg:

- Az első szakasz 2-4 éves korra esik. E kor jellemzője, amikor a kisgyermek saját cselekvését, viselkedését úgy utánozza, hogy mással végezteti. Pl.: a mackóját sétáltatja, miközben ő is sétál. Valamint amikor a másoknál megfigyelt cselekvést utánozza. Pl.: sepreget, mint az édesanyja.
- A második szakasz 4-7 éves korra esik. Itt már tapasztalhatjuk a szimbolikus játékok hanyatlását, s előtérbe kerülnek a közös szerepjátékok, a szabályjátékok, a kezdeti egocentrikus gondolkodást felváltja a kölcsönösség. Tehát a szocializáció, az objektív valóság utánzásának irányába tereli a játékot. A szerepjátékok, szerepcserék, szabályjátékok jelentősége a felnőtt személyiség kialakulása szempontjából felbecsülhetetlen (mozgásos játékok, értelemfejlesztő játékok, népi játékok).

ünnepen az ő vezetésével léptek fel a hódmezővásárhelyi állami óvónőképzőintézet növendékei. 42 évi szolgálatot követő nyugalomba vonulásakor meleg hangú írásban búcsúzott a magyar kisdiednevelés munkásaitól. (*Kisdiednevelés, 1928/10.*)

¹⁸ Exner, 1913. 14. p.

¹⁹ Nagy László: A gyermek érdeklődésének lélektana. 1908. In.: Az új iskola célja (A gyermek) 1916.

²⁰ Bardócz Pál: A magyar kisdiednevelés kézikönyve. Székesfőváros Házinyomdája. Budapest, 1928.

²¹ Stelly Gizella: Mit játszunk, gyerekek? Fővárosi Könyv és Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1921.

²² Piaget, 1978.

Ezért természetes, hogy óvodai nevelésünk nagymértékben épít mind a korai hazai kísérletekre, mint korunk pszichológiai indíttatású nevelési kutatásainak eredményeire.

3. A népi játékok szerepe a mai gyermekek életében

Ha a játék szót halljuk tudjuk, hogy mit értsünk rajta, mégsem könnyű meghatározni, ha ez a szó a néprajzzal összevetve kerül kifejezésre. A **népi játékok** a folklór egyéb alkotásaihoz hasonlóan hosszú idő alatt formálódtak, csiszolódtak olyanná, amilyenek ma ismerjük őket. Különböző korokból származó elemek keveredtek bennük, nem mai társadalmunkban keletkeztek. Nagyon fontos tehát a kérdés: mennyire használhatók napjainkban is?

A hagyományos falusi társadalomban a kisbabát gyakorlatilag születésétől fogva körülvette a játék. A szülők, nagyszülők, idősebb testvérek bölcsődalokkal altatták, mondókákat mondtak. A tárgyakkal, anyagokkal is a játékok által ismerkedett, játszott homokkal, agyaggal, fával, a természet minden elemével. Szinte észrevétlenül tanulta meg, melyik anyag mire alkalmas, melyikkel hogyan kell bánni, hogyan lehet alakítani. A falusi környezetben élő kisgyereket játékaik nemcsak megismertették a külvilággal, hanem segítették is abban, hogy bizonyos készségeket, tevékenységeket elsajátítson és begyakoroljon.

A mai városi kultúra természetesen sok mindenben különbözik a régebbi falusi kultúrától. Más jellegű közösségek tagjai vagyunk, másképpen élünk, másképpen viselkedünk, mások a lehetőségeink és más a környezetünk, mint régebben, de ezekbe a közösségekbe is be kell illeszkednünk, ezeket a viselkedési normákat is el kell sajátítanunk. A népi játékok egyik fontos szerepe éppen az, hogy erre mindenkit megtanítsa. A feladat tehát megmaradt, csak a körülmények változtak.

A kisbabáknak ma is fontos, hogy megismerjék saját testüket, megnyugtató hatással vannak rájuk a ritmikus, dallamos mondókák, később pedig nagy örömet okoz nekik az az érzés, hogy beszélgetni tudnak az állatokkal, növényekkel. A mai világban is szükségük van a gyermekeknek arra, hogy megismerkedjenek a természettel. Nem maradhat ki az életükből az az élmény sem, hogy saját kezükkel tudjanak létrehozni különböző tárgyakat és játékszereket, más anyagokkal (textillel, fával, bőrrel, szőrrel, papírral stb.) is megismerkedjenek.

Túlságosan kevés lehetősége nyílik a városi gyermekeknek az aktivitásra. Pedig a mai társadalmunkban is meg kell tanulniuk, hogy helyüket megtalálják a különféle közösségekben, más szóval **szocializálódjanak**.

„A szociálpszichológiai kutatások egyértelműen kimutatták, hogy a szocializáció fogalma individuum és kultúra viszonyára vonatkozik, s ez a viszony mindig egy adott csoport keretein belül realizálódik. Ez azt jelenti, hogy az individuum egy meghatározott csoport tagjaként ismeri meg és sajátítja el a kultúra különböző tartalmait és szabályait (...) Tehát a játékok társadalmi vonatkozásai a játéktevékenység lényegét jelentik. A játékok nem vagy nem csak kulturális jelenségek, kultúrtörténeti emlékek, hanem elsősorban társadalmi tények. E szempont következetes érvényesítése nélkül a játékok, főleg a népi gyermekjátékok aligha értelmezhetők megfelelő módon.”²³

Az ilyen közösség volt régen a család, valamint a játszócsoport, mely az egymáshoz közel lakó, nagyjából azonos korú gyerekekből alakult ki. Ma azonban a nagyobb városok, lakótelepek forgalmas utcái nem alkalmasak arra, hogy ott a gyerekek „társadalmi” életet éljenek.²⁴ A hagyományos népi játékok, főleg az óvodás korosztálynál segítenek abban, hogy a gyerekek ne legyenek se visszahúzódóak, se félénkek, se – evvel ellenkezőleg – agresszívak, s a körülöttük lévő emberekkel intoleránsak. Ezek a személyiségjegyek a mai társadalmunkban sem ajánlatos viselkedési formák.

A fent leírtakból világosan megállapítható, hogy a játék szerepe nagyon is sokoldalú, amely segítségével a gyermekek természetes módon elsajátítanak különféle képességeket, amelyekre szükség van a zenében, a sportokban, a társas érintkezés minden színterén. Állandóan változó világunk magával hozza a játékkultúra átalakulását is, hiszen a gyermeki játék minden korban a maga sajátos módján testesíti meg azt az elvárást, amelyet a felnőttek világa a gyermekek felé megfogalmaz. A gyermek akként játszik, amilyen felnőttként szeretné látni majd őt környezetében, ha megnő.

„A játékok lélektani szerepe ma sem változott,(...) s a játékokkal tehát nem a poros, elavult, régi világot akarjuk visszahozni, hanem kimenteni belőle azt, ami általános szükségletet elégít ki, s ezért ma is szükségünk van rá.”²⁵

²³ Niedermüller, 1990. 542-543. p.

²⁴ Lázár, 2002. 12. p.

²⁵ Lázár, 1997. 22-25.p.

A mai 3-7 éves gyermekek számára az óvoda jelenti a „játékvilágot”. A tevékenységformákat úgy kell a gyermekek fejlesztésének szolgálatába állítani, hogy azokat játékosan éljék meg, játéktevékenység közben fedezzék fel környezetüket, szabad, önindított módon játsszák el örömeiket, bánatukat, vágyaikat; s játékos, felszabadult, örömteli érzésekkel adják át magukat az esztétikai hatásoknak.

Az óvodai nevelésbe a magyar népi kultúra sok ágát integrálhatjuk. A gyermekkor kezdeti szakaszától hasznát vesszük annak a sokrétű tudásnak, ami századokon át csiszolódott, s öröklődött. A népköltészet megjelenik a mesés-verses foglalkozásokon, a népi játékok sokaságát használjuk a zenei nevelésben, természetismeretből végig járjuk az év gazdasági eseményeit, s mozgásfejlesztés okán megpróbálunk néhány mozgásformából, lépésből álló, rövid játékfüzért alkotni.

A néphagyományok különösen alkalmasak arra, hogy az adott témát a lehető legtöbb oldalról közelítsék meg az óvodai nevelésben, s így nyújtsanak sokrétű, mégis összefüggő ismereteket a gyermekek számára.

4. A magyar játékkutatás rövid történeti bemutatása

A magyar népi játékok kutatása majdnem 200 évre nyúlik vissza. Mint más folklórműfajok is, a játék is megfelelőnek bizonyult a nemzeti identitás kialakítására, megőrzésére, erősítésére. A játéktevékenységben megnyilvánuló gyermekfolklór éppúgy szolgálja a gyermekek testi, szellemi fejlődését, szórakoztatását, mint a társadalmi életbe, hagyományokba való belenevelődését. A gyermekfolklórt, akárcsak a felnőttek folklóját, többek között a közösségi jelleg, a nemek és korosztályok szerinti elkülönülés, a hagyományozódás és állandó alkotókészség jellemzi. A gyermekkor költészetének fő műfajai a mondókák, lírai játékdalok és a dramatikus jellegű játékszövegek. A gyermekkor költészetének gyűjtése, eredetének, típusainak vizsgálata már régóta foglalkoztatja a hazai folklórkutatókat.

A 19. század végére hazánkban is kialakult a tudományos igényű pedagógia, valamint a gyermekpszichológia, amely diszciplínák – ha különböző céllal is – szintén érdeklődéssel fordultak a népi játékok felé. Kiemelkedő jelentősége volt a pedagógiai szempontú gyermekjáték-kutatásnak, amely amellet, hogy a népi játékokat a természetes szórakozás leghelyénvalóbb formájának tartotta, a „nemzeti eszmét” is szolgálni igyekezett ezek

terjesztésével, tanításával. Igen nagy jelentősége volt a *Magyar Nyelvőr* megindításának (1872), mivel ez a folyóirat nemcsak a figyelmet hívta fel a népi játékokra, hanem mindegyik számában közölt is néhány leírást. Ugyanez évben jelent meg a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* első kötete is.

Ezen külső és belső, objektív és szubjektív körülmények hatására sorra születtek a nagy anyagot és esetenként komoly néprajzi értékeket tartalmazó játék összeállítások. Szükséges megemlíteni egyes népköltési gyűjteményeket, amelyek jellegüknek megfelelően játékszövegeket tartalmaztak: Erdélyi²⁶ 1846-1848: I.; Kriza²⁷ 1863; Kálmány 1877-1878, 1881-1891; Török K. 1872. A különböző igények és célok révén igen eltérő jellegű és értékű munkák születtek, de e munkák fontossága, sok esetben pótolhatatlansága mégis tagadhatatlan. Erdélyi János 20 játékot és gyermekdalt jegyzett le, Kriza János és mintegy 20 mondókát és játékot közölt könyvében.

A Magyar Népköltési Gyűjtés²⁸ I. kötetében kb. 50 játék és mondóka szerepelt. A 19. század legjelentősebb játékgyűjteménye azonban *Kiss Áron: Magyar gyermekjátékgyűjteménye*²⁹ volt, 1161 játékot közölt, mindig dallammal és származási hely megjelölésével.

A hazai gyűjtemények közül mind gazdagságával, mind igényességével messze kiemelkedik. Kiss Áron tanítóképző igazgató indítványozta, hogy: „1. A játékoknak, s az esetleg velük járó daloknak a magyar nemzeti nevelés szolgálatában kell állniuk, s ezért a játékokban a magyar jelleg megővendő. 2. A gyermekek játécai, s ezek dallamai a haza minden vidékén megőrzendők.”³⁰ Országos felhívására a gyűjtésben 200 vidéki tanító vett részt. Rendszere lényegében ma is elfogadható, hiszen a gyermekek fejlődése alapján sorolja fel az életkornak megfelelő játékokat, leírja az egyes játékok változatait is, a kiadvány végén pedig tanulmánynak is beillő jegyzetanyagot közöl. Ennek ellenére e gyűjteménynek is még sajátossága a szövegközpontúság, s a játékok nonverbális komponenseinek figyelmen kívül hagyása.

A XX. század első felében a kezdeti ügybuzgalom alábbhagyott, s nem folytatódott ez a kiváló kezdeményezés. A gyermekjáték-kutatás már nem volt fontos ügy. A század második felében azonban több monográfia is megjelent, pl. Bakos József³¹ Mátjusföldön 38

²⁶ Erdélyi János 1846-1848. I.

²⁷ Kriza János 1863.

²⁸ MNGY. I.1872.

²⁹ Kiss Áron: Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. 1891.

³⁰ Bakos, 1953. 25.p.

³¹ Bakos József: Mátjusföldi gyermekjátékok (1953) című gyűjteménye

helységben gyűjtött játékanyaga a magyar gyermekjátékkincs minden típusát felöleli. Mindegyik játéknak a funkcióját is ismerteti, s nemcsak a magyar változatokról ír, hanem a játék eredetére, külföldi párhuzamaira is utal. Ugyanez időben adják ki a Magyar Népzene Tára I. kötetét Gyermekjátékok címmel. A kötethez Kodály Zoltán írt előszót. A kötet óriási fejlődés a gyermekjátékok rendszerezése terén, bár a dallam alapján történő rendszerezés csak az énekes játékokat foglalja magába.

A következő évtizedekben jó néhány igazán értékes, jelentős területi és tárgykörök szerint rendezett gyűjtemény jelent meg. Pl.: Gazda Klára³² egy háromszéki falu, Esztelnek gyermekvilágát ismerteti meg az olvasóval, s ennek több mint a fele a gyermekjátékok és mondókák bemutatása. Géczi Lajos³³ Ung vidéki gyermekjátékokat, mondókákat adott közre, Lábadiné Kedves Klára³⁴ a Drávaszög, Gágyor József³⁵ a szlovákiai magyar nyelvterület, Burányi Béla³⁶ és Matijevics Lajos³⁷ a Vajdaság játékeit és mondókáit gyűjtötte össze. A mindmáig legteljesebb mondókagyűjtemény a Bihari gyermekmondókák³⁸ című kiadvány, amely 7375 mondókaváltozat teljes szövegét tartalmazza.

Az elmúlt évtizedben számos kiadvány jelent meg (a teljesség igénye nélkül), amelyek nagy segítségére lehetnek a pedagógus társadalomnak, akik gyermekeink fejlődését, fejlesztését kellőképpen a szívükön viselik. Hintalan László³⁹ Hévízgyörk játékhagyományát, Barsi Ernő⁴⁰ a Bükkalja vidékét mutatja be, Sebestyén Dobó Klára⁴¹ Kászon öt falvának népzenei hagyományait adja közre, Veress Ilona⁴² a Mezőség gyermekjátékeit gyűjtötte össze, Pécsiné Ács Sarolta⁴³ könyve a Kalocsa környéki gyermekjáték anyagot mutatja be. 2002-2008 között jelent meg nyomtatásban Lázár Katalin: Gyertek, gyertek játszani négy kötetes gyűjteménye, melyben erdélyi, moldvai,⁴⁴ dunántúli,⁴⁵ északi⁴⁶ és az alföldi⁴⁷ területek játékaiból találhatunk bőséges válogatást.

³² Gazda, 1980. 165-402. p

³³ Géczi, 1984.

³⁴ Lábadiné, 1989.

³⁵ Gágyor, 1982.

³⁶ Burányi, 1987.

³⁷ Matijevics, 1976.

³⁸ Bihari gyermekmondókák, 1982.

³⁹ Hintalan, 2000.

⁴⁰ Barsi, 2001.

⁴¹ Sebestyén, 2001.

⁴² Veress, 2002.

⁴³ Pécsiné, 2002.

⁴⁴ Lázár, 2002.

⁴⁵ Lázár, 2004.

⁴⁶ Lázár, 2006.

⁴⁷ Lázár, 2008.

A Bodrogköz játékaival Darnos István⁴⁸ könyvében találkozhatunk, Matyóföld népdalaival és gyermekjátékaival Kiss József⁴⁹ könyvéből ismerkedhetünk, Zoboralja játékhagyománya Jókai Mária⁵⁰ kiadványában olvasható, valamint kárpátaljai gyermekmondókák gyűjteményét találhatjuk P.Punykó Mária és Hutterer Éva⁵¹ gyűjtésében. A Hagyományok Háza kiadványaként jelentek meg a Galga mente,⁵² a Dél-alföld⁵³ népi játék hagyományai, valamint ölbeli játékokat⁵⁴ bemutató kiadványok. S nem hagyható ki a sorból Bodor Anikó⁵⁵ gyűjteménye sem, amelynek IV. kötete a vajdasági énekes népi játékokat adja közre.

„Gyermekeink ajkán elnémultak a szülőföld hajdani értékes gyermekjátékai.” – írja Bodor Anikó⁵⁶ könyvének előszavában. Ahhoz, hogy újra énekeljék, játsszák ezeket a játékokat gyermekeink, a felnőttek, a pedagógusok segítségével van szükség már a bölcsőtől kezdve. Ezen gyűjtemények a terjesztést, a visszaszármaztatást kívánják elősegíteni, elsősorban azzal, hogy a szülőknek, a pedagógusoknak és a gyermekcsoport vezetőknél nyújt megfelelő hazai anyagismeretet.

⁴⁸Darnos, 2003.

⁴⁹Kiss, 2003.

⁵⁰Jókai, 2004.

⁵¹P.Punykó-Hutterer, 2004.

⁵²Benedek, 2005.

⁵³Gundyné Sz. A. 2007.

⁵⁴Sándor, 2005.

⁵⁵Bodor, 2008.

⁵⁶Bodor, 2008. 6.p.

Bibliográfia

1. Arany László-Gyulai Pál (1872): Elegyes gyűjtések. *MNGY.I.* Pest.
2. Aristoteles (1984): Politika. Gondolat Kiadó, Budapest.
3. Augustinus (1982): Vallomások. Gondolat Kiadó. Budapest.
4. Bakos József (1953): Mátyusföldi gyermekjátékok. In: *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény VII.* Budapest.
5. Bardócz Pál: (1928.) A magyar kisednevelés kézikönyve. Székesfőváros Házinyomdája. Budapest.
6. Barsi Ernő (2001): Daloló Bükkalja. Hazánk Kiadó, Győr.
7. Benedek Krisztina (2005): Cibri, cibri...*Galga menti játéffűzések.* Szerk. Sándor Ildikó Hagyományok Háza, Budapest.
8. Bodor Anikó (2008): Vajdasági magyar népdalok IV. Fórum Könyvkiadó, Újvidék.
9. Burányi Béla (1987): Nádsípot fújtam! *Vajdasági magyar népi mondókák és játékok apró gyermekeknek.* Forum Könyvkiadó, Újvidék.
10. Comenius, J. A.: Anyaiskola. *Kisednevelés.* XIV. évf.
11. Darnos István (2003): Hóc, hóc Kassára...- *Bodrogközi gyermekjáték-tár.* Sárospatak.
12. Erdélyi János: Népdalok és mondák I-III. 1846-1848. Pest.
13. Faragó József – Fábrián Imre (1982): Bihari gyermekmondókák. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
14. Friedrich Fröbel (1928): Embernevelés. Tankönyvkiadó, Budapest.
15. Gágyor József (1982): Megy a gyűrű vándorútra. I-II. Gondolat Kiadó, Budapest.
16. Gazda Klára (1980): Gyermekvilág Esztelneken. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
17. Géczy Lajos (1984): Ung vidéki gyermekjátékok és mondókák. In.: *Új Minden Gyűjtemény 3.* Bratislava.
18. Gundyné Szerényi Andrea (2007): Csíp, csíp, csibőrücke... *Dél-alföldi hagyományok az óvodában.* Hagyományok Háza, Budapest.
19. Hintalan László János (2000): Aranyalma –Játékhagyomány. Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest.
20. Jókai Mária (2004): Zoboralji gyermekjátékok. AB-ART Kiadó, Pozsony és Gyurcsó István Alapítvány, Dunaszerdahely.
21. Kiss Áron (2000): Magyar Gyermekjáték-gyűjtemény. Holnap Kiadó Kft. Budapest.
22. Kiss József (2003): Matyó népdalok. Mezőkövesd.
23. Kriza János (1863): Vadrózsák. Kolozsvár.

24. Lábadiné Kedves Klára (1989): Gyíngy-gyíngyöt asszonykának. *Drávaszögi (alfalusi) népi mondókák és gyermekjátékok*. Horvátországi Magyarok Szövetsége, Eszék.
25. Lázár Katalin (1997): Népi játékok. Planétás Kiadó, Budapest.
26. Lázár Katalin (2002): Gyertek, gyertek játszani. I. A népi játékok elmélete. Játékközlés: *Erdély, Moldva*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
27. Lázár Katalin (2002): Mit játszottok, mátkák. *A népi játékok rendszere és tanítása*. Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar, Kaposvár.
28. Lázár Katalin (2004): Gyertek, gyertek játszani. II. Játékközlés: *Dunántúl*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
29. Lázár Katalin (2006): Gyertek, gyertek játszani. III. Játékközlés: *Észak*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
30. Lázár Katalin (2008): Gyertek, gyertek játszani. IV. Játékközlés: *Alföld*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
31. Matijevics Lajos: (1976): Tíz, tíz, tiszta víz. *Jugoszláviai magyar népi mondókák*. Fórum Könyvkiadó, Újvidék.
32. Nagy László (1982): A gyermek érdeklődésének lélektana. Budapest.
33. Ney Ferenc (1882): Kisdédóvó-képzési éveimről. In.: Kisdédnevelés.
34. Niedermüller Péter (1990): Műfaji sajátosság. (Magyar népi játékok) In.: *Magyar Néprajz VI*. Budapest.
35. P. Punykó Mária – Hutterer Éva (2004): Egyedem, begyedem tengertánc. *Kárpátaljai gyermekmondókák*. Beregszász.
36. Pécsiné Ács Sarolta (2002): Népi gyermekjátékok Kalocsa környékén. Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa.
37. *Pedagógiai Lexikon II.* (1997) Szerk.: Báthori Zoltán - Falus Iván. Keraban Könyvkiadó, Budapest.
38. Peress Sándor (1896): Magyar kisdédóvó. Lampert Róbert és Fiai Kiadó, Budapest.
39. Piaget, Jean (1978): A szimbolikus játékok osztályozása és fejlődése. Gondolat Kiadó, Budapest.
40. Platón (1984): Válogatott művei. Európa Kiadó. Budapest.
41. Rousseau, Jean-Jacques (1957): Emil, avagy a nevelésről. Tankönyvkiadó, Budapest.
42. Sándor Ildikó (2005): Tücsökringató - *Ölbeli játékok*. Hagyományok Háza, Budapest.
43. Sebestyén Dobó Klára (2001): Én elmenyek kicsi búval. *Kászoni népzene és néphagyományok 1952-ből*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest-Kolozsvár.

44. Stelly Gizella (1921): Mit játszunk, gyerekek? Fővárosi Könyv és Lapkiadó Vállalat, Budapest.
45. Valerie French (1998): A gyermek hatásának története: ókori mediterrán civilizációk. In: *Vajda-Pukánszky: A gyermekkor története*. Szöveggyűjtemény, Eötvös József Kiadó, Budapest.
46. Veress Péter Ilona (2002): Mezőcsávási gyermekfolklor. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest-Kolozsvár.
47. Wargha István (1943): Terv a Kisdédóvó intézetek terjesztése iránt a két magyar hazában. Landerer és Heckenas, Pest.

Dr. Dsupin Borbála doktori disszertációjának eddig megjelent részei:

- 1) A népi játékok és a mozgás relációja, és funkciója a 3-7 éves gyermekek személyiségfejlődésében című doktori disszertáció szinopszisa. 2014/3. szám
- 2) A hagyományápolás és a népi kultúra szerepe a 3-7 éves gyermekek zenei nevelésében. 2014/4. szám
- 3) A zene és mozgás relációja a 3-7 éves korosztály személyiségfejlődésében. 2014/5. szám